

Спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23)

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента,
професора кафедри теорії та історії держави і права Одеського
державного університету внутрішніх справ Матвєєвої Лілії Георгіївни на
дисертацію Переверзи Ірини Михайлівни «Загальнотеоретичні підходи
до моделювання адвокатської діяльності», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та
історія держави і права; історія політичних і правових учень**

Актуальність теми. Сучасне громадянське суспільство України сьогодні тільки формується, і, очевидно, саме адвокатура як найбільш незалежний інститут громадянського суспільства має гарантувати непорушність моральних і політичних засад розвитку держави. У сучасному суспільстві значення адвокатури важко переоцінити і воно все більше зростає. Ратифікація Україною угоди про асоціацію з Європейським Союзом є передусім підтвердженням вибору європейської системи цінностей та стандартів захисту прав людини, практичне застосування яких можливе лише за умов дотримання принципу верховенства права. Однак розбудова правової держави є неможливою без створення гарантій для захисту прав людини, без забезпечення механізму функціонування такого демократичного інституту, яким є адвокатура. А якщо взяти до уваги аспект інтеграції країн і тенденції глобалізації, то очевидно, що адвокат незамінний супутник сучасної людини.

Таким чином, необхідність у дослідженні особливостей правових моделей інституту адвокатури та адвокатської діяльності і, власне, їх

типологізації представляються досить ясними і однозначними. Тому дисертант наголошує на тому, що на фоні глобалізації правового простору та розробки єдиних стандартів у правовій сфері доречно проаналізувати інститут адвокатури у різних правових системах сучасності, а також в історичному аспекті, для визначення багатогранності відносин у сфері адвокатської діяльності, різноманітності шляхів розвитку адвокатури в організаційному, функціональному та інституціональному напрямках. Однак недостатньо дослідженим є власне інститут адвокатури у різних правових системах, а загальний аналіз, типологізація моделей адвокатури є практично відсутніми. Науковий інтерес до типологізації моделей адвокатської діяльності та визначення основних підходів полягає у поглибленому дослідженні самого інституту адвокатури і власне адвокатської діяльності, полегшенні вивчення інституту адвокатури за допомогою його моделей, побудові концепцій розвитку цього інституту, прогнозуванні на основі отриманого досвіду. В зв'язку з цим, важливість та своєчасність наукового розгляду вказаної проблеми свідчить про актуальність дисертаційного дослідження І.М.Переверзи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано у відповідності до планів наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності й права» (державний реєстраційний номер 011U0006Н) на 2011–2015 рр. та «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016-2020 рр. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною наукових досліджень кафедри права Європейського Союзу і порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» «Діалог сучасних правових систем. Адаптація правової системи України до європейського права» на 2011–2015 рр.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дослідження та визначення загальнотеоретичних підходів до моделювання адвокатської діяльності та виявленні особливостей їх становлення та функціонування передбачає звернення до науково-теоретичної спадщини вчених-правознавців, роботи яких у сукупності утворюють методологічну основу будь-якого дослідження. Дисертантом належним чином опрацьовано нормативно-правову та джерельну базу, проаналізовано праці вітчизняних та зарубіжних учених, що досліджували та розробляли теоретичну базу вивчення підходів до моделювання адвокатської діяльності та виявленні особливостей їх становлення та функціонування, серед яких: С. Алексєєв, Н. Аніщук, Х. Бехруз, І. Блауберг, О. Вишняков, А. Воронов, В. Гусарєв, М. Дамирлі, В. Дудченко, Д. Керимов, О. Кресін, Н. Крестовська, І. Кривцова, А. Крижанівський, В. Лафітський, В. Леванський, Е. Лукашева, І. Лукашук, Л. Луць, М. Марченко, Н. Матузов, В. Нерсисянц, Ю. Оборотов, П. Рабінович, О. Скакун, О. Скрипник, Ю. Тихомиров, А. Фальковський, А. Черданцев, Ю. Шемшученко та ін. Питання, пов'язані з функціонуванням інституту адвокатури і моделюванням адвокатської діяльності, набули відображення в роботах А. Аксьонова, Т. Апарової, М. Аракеляна, В. Бернхема, М. Борщевського, А. Бугаренка, Т. Варфоломєєвої, Є. Васьковського, М. Вінавера І. Гессена, І. Гловацького, М. Гольдштейна, С. Деханова, А. Жалінського, Т. Захарченка, Б. Кістяковського, А. Козьмініх, А. Коні, А. Кормича, А. Кучерени, В. Медведчука, Р. Мельниченка, О. Насадюка, Н. Обловацької, П. Обнинського, С. Прилуцького, С. Сафулько, О. Святоцького, В. Святоцької, О. Синеокого, А. Стоянова, С. Тарасової, Д. Фіолєвського, І. Фойницького, С. Фурсы, Л. Хвана, В. Шкарупи, О. Яновської та ін.

Нормативну та емпіричну основу роботи становлять чинні нормативно-правові акти та програмно-політичні акти України, законодавчі

акти інших держав, міжнародні правові документи, які є правовою основою адвокатської діяльності сучасних держав.

Наукові положення, викладені у дисертації, ґрунтуються на грамотному використанні сучасних підходів і методів наукового пізнання, які обрані із врахуванням визначеної мети та сформульованих завдань.

Методологічною базою дослідження є теорія наукового пізнання соціально-правових явищ, сучасні уявлення теорії про державу і право. Так, для досягнення цілей дослідження застосовано низку підходів, принципів та методів дослідження. Головну роль серед них відіграє діалектичний підхід як основний спосіб об'єктивного пізнання динаміки становлення та функціонування основних моделей адвокатської діяльності. Використано також інші методологічні підходи: цивілізаційний, аксіологічний, антропологічний, порівняльно-правовий, герменевтичний, історичний, системний, синергетичний. Застосування цих підходів у їх поєднанні дозволило осмислити і розкрити предмет дослідження в узагальнюючих закономірностях і в різноманітті форм прояву змісту. Заслуговує на увагу використання методу правового моделювання для створення уявних правових моделей адвокатури, якій дозволив опосередковано отримати необхідну інформацію про інститут адвокатури та адвокатську діяльність у тій чи іншій правовій системі.

Методологічні засади дослідження та його нормативна й емпірична база в цілому відповідають сучасним вимогам до наукових праць теоретико-правового спрямування. Заслуговує на підтримку логіка викладеного матеріалу. Структура дисертації послідовно розкриває природу, зміст та сутність загальнотеоретичних підходів до моделювання адвокатської діяльності та виявляє особливості їх становлення та функціонування.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Виходячи з актуальності проблеми, автором визначена мета дослідження та основні його завдання, які узгоджуються з

розділами дисертації і відображені у її висновках. Висновки дисертації в цілому свідчать, що завдання дослідження виконані, а мета досягнута.

Винесені на захист положення характеризують роботу як комплексне монографічне дослідження, яке виконано дисертантом самостійно. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним монографічним теоретико-правовим дослідженням загальнотеоретичних підходів до моделювання адвокатської діяльності, їх особливостей та різновидів моделей.

Представлене дослідження – одно з небагатьох, в якому питання моделювання адвокатської діяльності досліджуються з теоретико-правової точки зору. За авторським задумом робота складається з 4 розділів.

Розділ 1 дисертації присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження моделювання адвокатської діяльності. Автором розглянуто процес формування, становлення та розвитку інституту адвокатури; проблемні аспекти методології дослідження як самого інституту адвокатури, так і типологізації моделей адвокатської діяльності; можливості та шляхи використання методу правового моделювання в теоретичному дослідженні інституту адвокатури, що є пріоритетним напрямком сучасного наукового пізнання; основні підходи до моделювання адвокатської діяльності та їх особливості. Автором зазначено, що вивчення адвокатури з точки зору суб'єктного, інституціонального, функціонального підходів до моделювання адвокатської діяльності дозволяє здійснити теоретико-правове наукове дослідження, присвячене комплексному, всебічному осмисленню організації інституту адвокатури, дослідити важливі складові об'єкта дослідження, виявити особливості, загальні та відмінні риси в організації та діяльності адвокатури в різних правових системах.

У Розділі 2 досліджено суб'єктний підхід до моделювання адвокатської діяльності та розглянуто суб'єктний підхід до моделювання адвокатури через дослідження статусних моделей надання правової допомоги та моделей допуску іноземних адвокатів. Автор слушно звернула увагу на те, що правова

фікція значною мірою впливала на розвиток адвокатури і була особливим перехідним етапом від родинної адвокатури до професійно-договірної.

Розділ 3 присвячений дослідженню основних моделей розвитку адвокатури за інституціональним підходом. Слушними видаються висновки автора про те, що стан інституту адвокатури відображає стан політичної і соціальної систем держави, ступінь захищеності прав людини, реалізацію державних гарантій надання громадянам правової допомоги. Адвокатура як інститут правозахисної системи держави реалізує тільки ті можливості захисту, яких юридично надано державою.

Автором у Розділі 4 проведене ґрунтовне дослідження особливостей моделей адвокатури за функціональним підходом. Акцентовано увагу на тому, що адвокатська монополія на надання юридичних послуг передбачає виключне фактичне і юридичне право адвокатів на представництво в судах і на надання юридичних консультацій, і неможливості здійснення вищезазначеної діяльності будь-якою бажаною особою без освіти, успішного подолання кваліфікаційних випробувань, теоретичного і практичного досвіду, професійних навичок і вмінь.

Апробація результатів роботи здійснювалась у порядку, визначеному законодавством України. Висновки були оприлюднені у доповідях на наукових конференціях, у тому числі всеукраїнських та міжнародних конференціях. Основні теоретичні положення дисертації є внеском автора до процесу подальшого удосконалення правових основ інституту адвокатури та адвокатської діяльності. Положення дисертації становлять цінність та можуть бути використані у: а) науково-дослідній роботі – як підґрунтя для подальшої розробки теоретико-методологічних положень про моделі інституту адвокатури та адвокатської діяльності; б) юридичній практиці – при розробці нових норм національного права, усуненні прогалин у національному законодавстві у сфері правового регулювання інституту адвокатури; в) освітній діяльності – при складанні навчальних планів і програм із професійної підготовки фахівців, при підготовці та викладанні

навчальних дисциплін з теорії держави і права, порівняльної адвокатури, адвокатури України та інших дисциплін.

Зауваження за змістом дисертації. Віддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження І. М. Переверзи, разом з тим не можу, за обов'язком офіційного опонента, не звернути увагу на висновки й твердження, що викликають сумніви, не відзначити певні вади роботи (суперечливі, сумнівні, недостатньо обґрунтовані положення, прогалини тощо).

Автор дисертаційного дослідження робити висновок про те, що адвокатура України володіє високим потенціалом, щоби з часом, завдяки удосконаленню законодавства, підтримці еліт і формуванню високої правової культури суспільства у ході загальноправової реформи стати на шлях удосконалення, набуття практичної незалежності і саморегулювання, формування високого статусу адвокатської спільноти в державі та громадянському суспільстві. Зауважимо, що ретельно аналізуючи різні моделі адвокатської діяльності, чинне національне законодавство та міжнародній правові акти, що регламентують діяльність адвокатури, автор майже не наводить прикладів щодо особливостей застосування аналізованих моделей у юридичний діяльності України. Тому виникає питання, які саме правові моделі адвокатської діяльності сформувалися відповідно до різних правових традицій та які з них мають бути враховані у процесі реформування адвокатури України?

Одним з завдань представленої роботи було визначено формулювання поняття «правова модель адвокатської діяльності» та визначення послідовності етапів моделювання адвокатської діяльності. Однак, зазначена задача не знайшла відображення у висновках за результатами наукового дослідження. Не відображено у висновках дисертаційного дослідження і основні моделі адвокатської діяльності в Україні.

Дисертантка характеризує різні правові моделі адвокатської діяльності справедливо приділила значну увагу основним принципам такої діяльності. Водночас, системний аналіз принципів адвокатської діяльності, встановлених у міжнародних документах у порівнянні з принципами організації та діяльності адвокатури, закріпленими у вітчизняному законодавстві, у дисертаційному дослідженні не розглянуто. Наскільки законодавство України про адвокатську діяльність відповідає міжнародним та європейським стандартам і які перспективи та можливі ризики правової інтеграції в даній сфері?

За сучасних умов здійснюється чергове реформування адвокатури України. Так, на вимогу Ради Європи з метою консолідації адвокатів в одну незалежну професійну фундацію у 2012 р. було прийнято Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Цим Законом передбачено незалежність від державного втручання в діяльність адвоката органів адвокатського самоуправління та адвокатури в цілому. Законом передбачено запровадження певних реформ у адвокатській професії, зокрема: створення централізованих органів адвокатського самоуправління; прийняття нових правил адвокатської етики; обов'язкового стажування аплікантів, тобто осіб, які мають намір отримати свідоцтво на право здійснювати адвокатську діяльність; підвищення кваліфікації адвокатів тощо. Утім реформування адвокатури сьогодні є далеким до завершення, що ще раз підтверджує висновок про різний темп транзиції у різних сферах правової системи. Питання про реформування адвокатури України є назрілим та актуальним. Концептуально, вона повинна забезпечити виконання адвокатурою свого конституційного призначення – надійно гарантувати надання громадянам держави правової допомоги. Тому, оцінюючи у цілому структуру дисертаційної роботи як логічну та структурно вивірену, на наш погляд, доцільно б було окремим розділом запропонувати авторську концепцію реформування вітчизняної адвокатури з урахуванням найбільш розповсюджених моделі адвокатської діяльності в Україні.

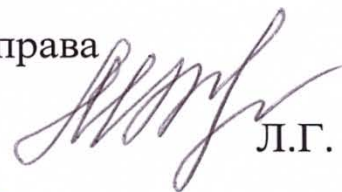
Загальний висновок по дисертації. Проте, висловлені зауваження носять дискусійний та рекомендаційний характер, і тому істотно не впливають на загально позитивну оцінку дисертаційного дослідження І. М. Переверзи.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, досить повно викладено у 16 публікаціях, у т.ч. 6 – у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у зарубіжному виданні, 9 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації, стисло відтворюючи її основні положення та висновки. Дисертаційна робота І. М. Переверзи за своїм змістом відповідає паспорту наукової спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що за своїм змістом та науковою новизною кандидатська дисертація І. М. Переверзи «Загальнотеоретичні підходи до моделювання адвокатської діяльності» відповідає вимогам п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, із змінами, внесеними згідно з Постановою № 656 від 19.08.2015 р., а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент –

кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри теорії та історії держави і права
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Л.Г. Матвеева

«ПОГОДЖЕНО»

Перший проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

«05» 07 2016 р.

С.В. Албул